

Asijská výzva v srpnu

Úvaha o ekonomickom vzostupe zemí JV Ázie.

Potkal jsem ho nahoře na kopci, kde se stará vozová cesta láme do údolí, a kde stačí ujít pár kroků, aby se před člověkem vynořil jiný obzor lesů, polí a červených střech. Stál tam na mém místě a přejížděl dalekohledem po čáře zalesněných vrchů, Japonce. Hned jsem ho odhadl na Japonce, ačkoliv jsem v životě viděl jen málo Asiatů. Před pětatřiceti lety jsem tančil na svazáckých hrátkách s jednou Číňankou, vyprávěla mi při tanci o rozdílu mezi národní a kompradorskou buržoazií. Můj muž však byl bezpochyby Japonce, jednak mu visel na krku fotoaparát Olympus, který ustavičně inzerují v National Geographic a jednak se mi hluboce uklonil, když jsem přistoupil blíže. Očekával jsem náhle, že promluví šišlavou angličtinou, jak sem o tom vždy v dětství četl v Mladém hlasateli, jeho angličtina však byla celkem normální, i když skoupá na slovo.

Pozdravil jsem a on, jako by pocítoval povinnost vysvětlit své nezvyklé umístění ve středoevropském prostoru, chválil nadšeně krásu kraje jako každý jiný turista. Řekl jsem mu okamžitě, že ho zvou na šálek gruzínského čaje nebo na kávu, protože bych chtěl využít vzácné příležitosti poklábosit si s Japoncem, že jsem už dlouho fascinován Dálným východem, že ač jsem nikdy nebyl ani v Japonsku ani v Číně, znám několik lidí, kteří tam byli, například Zikmunda, Janoucha, Mlynáře, jednu moc hezkou dívku a jednoho dirigenta symfonického orchestru. Asiat se tvářil, jako by ta jména slyšel poprvé a mé pozvání s mnoha omluvami odmítl. Mluvil nepřesvědčivě o jakémsi napětí v časovém plánu. Dosti nervózně se uklonil a odběhl k lesu. Až nyní jsem zpozoroval velikou mazdu, ukrytou za mladými břízkami. Než jsem si stačil srovnat v hlavě zapomenutý návod k bdělosti, mazda zabrumlala a vylétla na vozovou cestu. Vedle Japonce seděla žena v bílém kimonu a s černými vlasy svázanými do uzlu, že zadního sedadla na mě zamávaly dvě děti s mikády a s velkými černými očima. V tichu, které tu zůstalo, jsem si s lítostí uvědomil, že se mi zase stalo něco, co mi nikdo neuvěří.

Upustil jsem od zamýšlené procházky a cestou domů jsem systematicky přemýšlel. Už drahnou dobu a zvláště teď v srpnu mě všechny rozhlasové a televizní stanice zahrnují úvahami o asijské výzvě. Neuběhne týden, aby mě nějaký novinář nebo expert neohromoval čísly o pozoruhodných výkonech v hospodářském vývoji čtvrtého světa. Konají se symposia a konference bělochů zabývající se překvapujícím uvolněním energie a sebevědomí u národů, které obývají jihovýchod asijské pevniny a příslušné ostrovy. Zřejmě se v dalekých zemích děje něco, z čeho by bělochům mohl spadnout hřebínek. A zdaleka nejde jen o to, co už známe, o elektronické věcičky, na které žádostivě civí naši rozvojoví občasné v příslušných odděleních Tuzexu.

Za seriózních pramenů se dovídám věci na pováženou. Americké západní pobřeží s Kalifornií v čele se prý cítí být přitahováno mnohem více slibným vývojem za Tichým oceánem, než zpohodlnělou evropskou kolébkou technické civilizace. Japonci se tam pomalu ale jistě zařizují

v automobilovém průmyslu i v jiných oborech. Z Japonska se konečně i k nám něco donese. I naše televize ukázala, jak Japonci staví mosty z ostrova na ostrov, z jejich výšky vypadaly námořní lodě jako kocábky. Není však asi v našem zájmu představovat Japonsko jinak než jako spolehlivého bojovníka za mír, případně jako bezohledného exportéra technicky dokonalejších a spolehlivějších výrobků, před kterými se třese západní Evropa i Spojené státy. Nám takový export nemůže ublížit, nemáme beztak čím platit. udržuje se dojem, že Japonci jsou bezideoví hračičkové, sám jsem viděl nepříjemně vyhlížejícího robota, který na jejich expu celkem slušně hrál na varhany.

Experti však tvrdí, že nejde jen o Japonsko. Celá oblast prožívá prý jakousi extázi činorodosti, odvahy k experimentům a spoléhání na vlastní schopnosti. Ve fabrikách na čipy, roztroušených po Koreji, Tchajwanu, Honkongu, Malajsku a jiných exotických místech pracují ženy v bílých kombinézách tak soustředěně, jako by si ani nepotřebovaly jít nakoupit. V seriálu o tomto tématu, který běžel v ORF, jsem viděl výstavbu Singapuru. Před těmi obrázky bledla sláva všech pětiletěk. Vysoce postavení Asijci, kteří v seriálu vystupovali, dávali zdvořile najevo, že jsou jim známé bělošské ideologické problémy dosti vzdáleny. Mnozí z nich vypadali velmi čínsky. Čína sama se zřejmě rozhodla jít s daným trendem a nekopírovat značně otrěsené východoevropské vzory. I v našich novinách jsme zaznamenali zprávu, že roční přírůstek v zemědělské výrobě přesáhl 12 %. Číňané s někdejšími třemi hrstmi rýže prý nabízejí sovětské Sibíři přebytky obilí. Svlékli modré montérky a chodí si v bílých košilích a dívky v pestrých šatech. Nechybí jim zřejmě odvaha vydat se s jednou miliardou lidí cestou podle své vlastní hlavy. Prostě celá jedna oblast světa se chová jako utržená z řetězu hospodářských a sociálních pravidel, které jsme v Evropě dávali sto let puntičkářsky dohromady.

Pozorně naslouchám, jak se to bělosti snaží vysvětlit. Zčásti prý je to i dílem kulturních a náboženských tradic. Budhismus, šintoismus a konfucianismus prý vytvářejí vhodné prostředí pro rozvoj nových odvětví průmyslu. Možná na tom něco je, asi se v této věci poradím a Bondym. Jiní mluví o ideologické netečnosti jako příčině rozmachu. Existují tu prý vedle sebe všechny typy hospodářství, kapitalistické, smíšené i socialistické, na rozdíl od naší zkušenosti všechny fungují. Dělníci a zaměstnanci skoro vůbec nestávkují a dokonce se prý stydí za nekvalitně vykonanou práci a za řídké nesrovnalosti ve službách. Možná to však bylo řečeno jen pro zasmání. Slyšel jsem ovšem na vlastní uši, jak ředitel japonských aerolinií vzal na sebe všechnu zodpovědnost za úděsnou leteckou katastrofu a odstoupil z funkce. I když sám letadlo nepilotoval ani na něm nedělal údržbu, takže mu nic nemohli přišít, jak se u nás říká. V Evropě se mezitím ustálila ctnost' nebrat na sebe zodpovědnost a neodcházet z funkce za žádnou cenu. Jisté je, že východní Asie od Evropy ideologicky odpadla. Ukázalo se, že Maovo jeskynní (.....). Marxe, Lenina a Stalina Číně velký prospěch nepřineslo. Kambodžská tragédie snad přece jen otrásla vírou ve spásnost ideologií importovaných z Evropy. Ve čtvrtém světě se dnes málo spoléhá na evropskou ideologickou dračí setbu. Teng se dopouští v Číně ideologického rouhání. Když řekne, že nezáleží na tom, zda je kočka bílá či černá, že nejdůležitější je, zda chytá myši, je to pro naše ucho ve východní Evropě něco neuvěřitelného. Z takové větičky se rozbíhají prasklinky ideologické eroze. Naše domácí aplikace se vynořují automaticky.

Nezáleží na tom, zda je člověk oddaný, zda chodí do průvodu, zdobí okna nebo zda chodí do kostela a remcá, hlavní je, že dobře pracuje a má v hlavě myšlenky. Nezáleží na tom, z jakých pozic člověk kritizuje, hlavní je, že má pravdu, atd. jenže to všechno už známe z doby, kdy jsme se také snažili být čtvrtým světem.

Soudím, že příčinou rozvoje východní Asie je spíše ideologická vzdálenost od Evropy než šintoismus a konfucianismus. Asijci se šikovně vyhnuli evropské ideologické konfrontaci a ušetřili tím nejen výdaje, ale i zdravý rozum. Nemusí žádné druhé straně pořád dokazovat, jak jsou silní, oč jsou lepší v bojové a politické připravenosti. Bezpochyby ušetří energii i na tom, že nemusí pořád lhát, propagují většinou jen své výrobky a ne svůj řád.

Mám z těchto východních zpráv tichou radost. Říkám si, že třeba vstupuje do vývoje lidstva konečně něco jiného než stará a nudná západovýchodní konfrontace. Neboť není pochyby o tom, že ona má na svědomí, že se bělochům vypařuje z hlavy rozum, zodpovědný kdysi za všechny iniciativy ve vědách a v inženýrství. Snad je možné doufat ještě i v to, že klubání se nového centra civilizace na východě donutí obě supervelmoci, aby stočily své nešikmé oči, upřené už čtyřicet let na soupeřova atomová cvičení, na východ. Jestli ovšem jsou schopny tam ještě dohlédnout ze svého pokleku, do kterého je tiskne břemeno zbrojení.

Když se to nestane, také dobře. Neustálou zbrojní a ideologickou konfrontací otupělí běloši se prostě vzdají konkurence. Slyšel jsem zachmuřeného experta, který tvrdil, že do konce tisíciletí nebudeme mít východu co nabídnout, protože Asijci si budou všechno dělat lépe a kvalitněji. Dáme se pak zřejmě najmout na jednodušší práce. Po všech úvahách jsem nyní přesvědčen, že Japonec na mém kopci přišel prostě na rekognoskaci terénu. Do konce tisíciletí tu asi hodlá zřídit malou a čistou továrničku na univerzální roboty. Taková továrnička moc dělníků potřebovat nebude, ale čistá, vysoce kulturní a laskavá rodinka šikmookého šéfa bude určitě potřebovat starého bílého kuchaře.

In: Obsah, září 1985. Samizdat.